

УДК 378.126

Олександр Євсюков

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО АГРАРНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

У статті розглядається підготовка до педагогічного мислення майбутнього викладача вищого аграрного навчального закладу, ґрунтуючись на аналізі психолого-педагогічних досліджень, за допомогою визначених напрямів формування педагогічного мислення.

Ключові слова: підготовка, педагогічне мислення, майбутні викладачі, вищий аграрний навчальний заклад.

У сучасному суспільстві праця конкретна має професійний характер і вимагає від людини наявності тих або інших спеціальних здібностей, певних якостей, наприклад: психологічної готовності до праці, внутрішньої потреби в ній, працьовитості та ін. Професійна праця є способом самоствердження особистості, найважливішою умовою її розвитку. Сьогодні вища аграрна школа повинна забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних бути творчими, займати активну життєву позицію. Вимоги до їхньої підготовки, як відображення існуючих соціальних процесів, зумовили, сучасні тенденції у системі вищої освіти. Соціальне замовлення на майбутнього викладача вищого аграрного навчального закладу адекватно висуває вимоги до його підготовки. Творча діяльність викладача вищого аграрного навчального закладу спрямована на одержання, систематизацію, переробку й передавання нової наукової інформації студентам з метою підготовки висококваліфікованих фахівців. Цей вид діяльності вимагає особливих здібностей і тривалої підготовки, у процесі якої такі здібності розвиваються й удосконалюються. Розвиток й удосконалення у майбутнього викладача педагогічного мислення є запорука професіоналізму.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що розробка системи професійної підготовки майбутнього викладача у вищій школі здійснюється за такими напрямками:

- розглядаються науково-теоретичні основи формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки (Ф. Гоноболін, М. Кухарєв);
- вивчаються питання методології формування особистості вчителя (С. Архангельський, А. Бойко, В. Ільїн, М. Каган, Л. Кондрашова, В. Сластьонін, А. Щербаков);
- вивчаються питання професійної підготовки і діяльності вчителів і викладачів (О. Абдуліна, А. Алексюк, Г. Андрєєва, Ю. Бабанський, В. Гриньова, М. Євтух, Н. Ничкало, О. Пехота, Т. Сущенко);

- визначається науково-обґрунтований зміст професійного навчання, зміст педагогічних знань і умінь (О. Абдуліна, О. Остряньська, В. Сластьонін, Л. Спірін, А. Щербаков);
- вивчаються методи професійного самовиховання і розвитку педагогічної техніки майбутнього вчителя (Ю. Азаров, В. Кан-Калік, С. Єлканов, С. Омельченко, Л. Рувінський).

Мету професійної підготовки визначають як:

- формування якостей майбутнього вчителя (М. Кобзєв, В. Страхов);
- оволодіння систематизованими знаннями, уміннями, навичками і необхідними особистісними професійними якостями (Н. Хмель);
- озброєння студентів професійними знаннями, уміннями, навичками (Н. Кузьміна).

О. Абдуліна характеризує професійну педагогічну підготовку вчителя як процес навчання студентів у системі навчальних занять з педагогічних дисциплін і результат, який характеризується повним рівнем розвитку особистості вчителя, сформованістю загальнопедагогічних знань, умінь і навичок; багатобічну систему, яка об'єднує відносно самостійні системи підготовки: суспільну, соціально-наукову, психолого-педагогічну, загальнокультурну [1]. За визначенням Г. Троцько, це система, яка характеризується взаємозв'язком і взаємодією структурних і функціональних компонентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети – вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності [2].

Ми будемо розглядати термін «підготовка» як процес вдосконалення та формування в ході навчання знань, умінь, навичок, особистісних якостей, необхідних для виконання майбутньої професійної діяльності або самоосвіти.

Деякі аспекти мислення розглянуто з позицій підготовки вчителя (А. Алексюк, Н. Кузьміна, В. Майборода, В. Сластьонін, О. Щербаков), формування й розвитку педагогічної майстерності вчителя (А. Абдуліна, І. Зязюн, В. Моляко, В. Семиченко, І. Синиця), оволодіння особистісною культурою (С. Єлканов, В. Кан-Калік, В. Рувінський, О. Рудницька, Р. Хмелюк), формування професійного мислення (Г. Нагорна), формування професійно-педагогічного мислення (Л. Спірін, Н. Хмель), формування педагогічного мислення (Н. Кузьміна, І. Лернер, Р. Хмелюк).

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про відсутність єдиної теоретичної концепції сутності педагогічного мислення. Так, одні вчені стверджують, що це пізнавальна діяльність, яка відбувається у формі процесу функціонування педагогічних понять і категорій, унаслідок чого суб'єкт здійснює аналіз дійсності (Б. Коротяєв, Н. Кузьміна, Л. Спірін, Р. Хмелюк). Інші ж автори стверджують, що зміст педагогічного мислення зумовлений функціональною структурою педагогічної діяльності, своєрідністю її цілей, завдань, засобів, тобто педагогічне мислення – процес розв'язання завдань з проектування та формування особистості

(В. Сластьонін, В. Тамарін, Д. Яковлева та ін.). Деякі автори (В. Загвязинський, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська) уявляють педагогічне мислення як здібність учителя бачити типові проблеми й завдання, що постають у конкретних ситуаціях навчально-виховного процесу, творчо застосовуючи для їхнього розв'язання знання про педагогічні закони-тенденції.

Отже, аналіз досліджень дозволяє зробити висновок, що проблема підготовки фахівців стає все більш актуальною і потребує змін, удосконалення в процесі її реалізації, і самостійне педагогічне мислення майбутнього викладача вищого аграрного закладу є актуальним та невід'ємним елементом даної підготовки.

Метою нашого теоретичного дослідження являється розкриття сутності мислення взагалі та педагогічного зокрема. Висвітлення напрямів підготовки майбутнього викладача вищого аграрного навчального закладу до самостійного педагогічного мислення.

Теорія пізнання у визначенні поняття «мислення» враховує дані фізіології вищої нервової діяльності, яка знаходить і пояснює причини розумових операцій у самому об'єктивному світі. У свій час І. П. Павлов довів, що для процесу мислення мають велике значення складні системи тимчасових зв'язків, які і є фізіологічною основою мислення, тому що кожна асоціація є актом народження думки.

Процес підготовки майбутнього викладача вищого аграрного навчального закладу до самостійного педагогічного мислення надзвичайно складний, його можна поділити на три етапи:

- підготовчий, пов'язаний із загальноосвітньою підготовкою, розвитком мислення, формуванням умінь самостійної пізнавальної діяльності;
- професійний, який передбачає узгодження дій між загальноосвітньою й професійною підготовкою;
- спеціальний, пов'язаний з координацією дій суб'єктів при вивченні профільюючих дисциплін.

Скоординоване вирішення всіх професійно-освітніх завдань на кожному етапі навчання фахівця включає:

- організацію й самоорганізацію по оволодінню основними науковими поняттями, категоріями, закономірностями, принципами, що виконують методологічні функції в прилученні студентів до засвоєння й використання загальних методів пізнання (дослідження);
- організацію навчання по оволодінню теорією, спираючись на категорії й наукові поняття, засвоєння й використання методів, характерних для багатьох професійних діяльностей;
- установлення зв'язків між теорією й практикою, організацію практичної діяльності, засвоєння спеціальних професійних методів, пов'язаних з конкретною спеціалізацією.

О. А. Орлов вважає, що педагогічне мислення є специфічною розумовою і практичною діяльністю вчителя, що забезпечує ефективне використання ним етичних настанов, наукових знань, педагогічної

технології, особистісних якостей у навчально-виховній діяльності [3]. Ми цілком погоджуємося з таким визначенням, оскільки саме таке розуміння педагогічного мислення слугує основою формування педагогічної культури викладача.

Важливим напрямом формування педагогічного мислення є виховання логічного і критичного мислення, що дозволяє здійснювати оцінку і самооцінку педагогічної діяльності та її наслідків [4]. У цьому плані майбутньому викладачеві вищого аграрного навчального закладу необхідно засвоїти методологічні та оцінні знання, а також знати операції мислення. Крім того, постає необхідність розвитку культури мислення викладача й культури розумової праці, наслідком розвиненості яких є глибоко і міцно, свідомо й дієво засвоєнні знання, котрі складають не тільки фонд теоретичних знань майбутнього викладача вищого аграрного навчального закладу, але й стають невід'ємним чинником його педагогічного мислення, основою формування умінь і навичок.

Необхідно звернути увагу на той факт, що більшість навчальних програм у вищих аграрних навчальних закладах спрямовані на розвиток конвергентного, а не дивергентного мислення. Конвергенція передбачає дію за зразком. Засвоюючи величезну кількість інформації, особистість не в змозі її використати творчо, оскільки мислення націлене на пошук єдиної правильної відповіді, не привчається до інваріантності, множини можливих підходів. Можна стверджувати, що в основі процесу професійної підготовки лежить традиційно-інформаційний підхід, за яким студент знайомиться з готовими висновками й інструкціями, але не є учасником опрацювання педагогічних рішень. Тому інформація не стає підґрунтям для розвитку понятійного апарату педагогічного мислення навіть на рівні свідомості. Тим більше залишаються пасивними структури підсвідомості, на рівні яких відбувається стимулювання творчого потенціалу особистості.

Мислення, як пізнавальна теоретична діяльність, пов'язана з дією. Людина пізнає дійсність, впливаючи на неї, розуміє світ, змінюючи його. Мислення не просто супроводжується дією або дія – мисленням: дія – це первинна форма існування мислення. Первинний вид мислення – це мислення в дії та через дію, мислення, яке здійснюється в дії і в ній же виявляється. Розумова діяльність особистості здійснюється за допомогою розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, абстракція, узагальнення й конкретизація). Всі ці операції виникли спочатку як практичні операції, а потім стали операціями теоретичного мислення.

Педагогічне мислення майбутнього викладача вищого аграрного навчального закладу – його розумова діяльність, що забезпечує використання ним системи знань, умінь і властивостей у професійній діяльності. «Мислення вчителя повинно бути таким, щоб людина керувала думками-образами, а не вони його поведінкою» [5, с 251]. Щоб сформувати такий тип мислення, необхідно:

– усвідомити аксіому: студент – головна цінність у навчально-

виховному процесі;

- сформувати потребу й здібність постійно й цілеспрямовано розвивати систему професійних знань;
- сформувати систему умінь;
- розвинути властивості особистості.

Можна стверджувати, що співвідношення між знаннями і мисленням має діалектичний характер, а знання про навколишню дійсність – важливе джерело розвитку мислення. Основні професійні знання складають органічну частину педагогічного мислення викладачів як процесу цілеспрямованого оперування ними у відповідності із завданнями пізнання і свідомості перетворення дійсності. Знання перетворюються мисленням, вони є знаряддям думки, засобом пізнання, виступають як видозмінені, трансформовані знання.

Отже, більшість дослідників розглядають логічні і процесуальні аспекти мислення, але зовсім не приділяють уваги аксіологічним його аспектам. Але саме вони формують ціннісні орієнтації педагога, так необхідні для розв'язання завдань педагогічної діяльності.

Особливості педагогічного мислення зумовлені специфікою цієї професії: викладач є не лише джерелом інформації, але й носієм культури, організатором діяльності і спілкування майбутніх спеціалістів. Щоб розумова діяльність майбутнього викладача вищого аграрного навчального закладу трансформувалась у його педагогічне мислення, необхідно формувати не тільки інтелектуальні вміння, надаючи їм гуманістичної спрямованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Троцко Г. В. *Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. В. Троцко. – К. : Інститут ПППО, 1997. – 54 с.
3. Орлов А. А. *Профессиональное мышление учителя как ценность* / А. А. Орлов // Педагогика. – 1995. – № 6. – С. 63–68.
4. Євсюков О. Ф. *Педагогічне мислення викладача вищого навчального закладу* / О. Ф. Євсюков // Теорія і методика навчання та виховання : зб. наук. пр. – Харків : Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2004. – Вип. 13. – С. 65–68.
5. Курлянд З. Н. *Педагогіка вищої школи : навчальний посібник* / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. – 3-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.